

stulátu není. jak se Engliš domnívá. absolutní, nýbrž relativní vzhledem k nadřazenému hospodářskému. Proto lze ke každému technickému uvedenou cestou najíti hospodářský nadřazený: ke každému hospodářskému podřazený (derivát) technický.

V rámci hospodářských postulátů není arci závady dělati distinkce obsahové ve smyslu Englišovy noetiky.

Zbývá tedy otázka: Kde zůstane aplikace Englišova postulátu „ideálu člověka“ a jeho jiné formulace „minima zla“? Dle mého mínění pouze pro rámec činnosti nucených svazků, arci jako materiální (obsahový), nebo lépe řečeno, materielnější derivát objektivistického postulátu maximálního „objektivního čistého výnosu“. Neboť při cizí péči individuální není „ideál člověka“ pravidelně postulátem, nýbrž jen někdy, ježto je možný i postulát opaku. Při objektivistickém výkladu jiného snažení hospodářského je aplikace jeho pojmově vyloučena. Nucené svazky jsou však povolány k tomu, aby své hospodářské snažení vpravily do rámce zájmů cizí péče.

B. Kritika aplikace mého vrchního pojmu.

1. Ohledně prvního základního problému finanční vědy. (Postulát minimálního zatížení celku.)

Nejdříve musím předeslati několik kritických výroků Englišových, aby bylo patrné, že mu nepokládám zamítavého úmyslu ohledně mého východiskového postulátu, jehož neměl.

Postulát minimálního zatížení celku je prý „nesrozumitelný“ (str. 88): „Mluvíti se stanoviska celku o relativně nejmenším zatížení vzhledem k užítku výdajovému a mítí za to, že zatížení relativně klesá, stoupá-li užitek z výdajů, je logicky nemožné...“ „Je samozřejmé, že v celku musí býti objektivní výdajový užitek větší než objektivní škoda z kontribučního útisku.“ A na konec odstavce: „Ale to vše plyne z postulátu ideálu člověka a národa...“

Postulát můj by byl dle toho nesrozumitelný, důsledky jeho samozřejmé (t. j. patrně každému evidentně vyplývající), a konečně nijak nový, ježto to vše vyplývá z ideálu člověka. Jak jsem již v úvodu naznačil, odpovím na tyto kritické poznámky po řadě a připojím k nim ještě doklad

o důležitosti a správnosti své these, poněvadž, třebaž bylo něco nové, nemusí to být ještě důležité a správné.

Mluví-li Engliš o nesrozumitelnosti, pak má patrně na mysli to, co uvádí jako doklad toho a co shora cituji. Nevím však co ho k tomuto závěru vedlo, neboť jsem nikdy něco podobného pro celek netvrdil. Tím, myslím, argument o nesrozumitelnosti odpadá, neboť ostatek můj východiskový postulát jistě asi za nesrozumitelný nepokládá, nýbrž v jistém směru, jak z citace vyplývá, dokonce za „samozřejmý“.

Promluví nyní o stavu, v jakém jsem finanční vědu nalezl, když jsem se počal zabývatí finanční noetikou, a o datech, jež mi byly k dispozici z badání mimovlastního, tedy cizího. Z toho se ukáže, jak dalece mohly býti výsledky mojí práce v tomto směru „samozřejmé“, co bylo na nich nového a původního, ale také, jak dalece byla změna mnou zavedená důležitá. Otázce správnosti dostane se nepřímého dokladu na konec.

Dříve se tvrdilo, že nucený svazek musí na rozdíl od subjektů soukromohospodářských napřed si zjistiti úhrn svých výdání, aby dle toho si stanovil výši svých příjmů. Na otázku, kolik se má celkem na veřejných dávkách vybrati, odpovídalo se tedy: „Tolik, kolik je třeba ke krytí veřejných potřeb.“ Tato odpověď zřejmě předpokládá „veřejné potřeby“ jako něco daného. Neušlo-li však tazateli, že „veřejné potřeby“ jsou podobně pružnými jako subjektivní potřeby u soukromého subjektu hospodářského a tázal-li se tedy dále, kolik těch veřejných potřeb by se mělo z jich úhrnu krýti, aby se tak zjistila celková suma kontribučního utlačení poplatnictva, zněla odpověď: „Krytí je pouze nutné veřejné potřeby,“ při čemž se zřejmě přehlíželo, že pod tímto pojmem se vlastně musily rozuměti potřeby pouze nejnужnějši, totiž nutné vzhledem k oněm, jež jsou méně nutné, čili jinými slovy: stanovilo se pořadí potřeb, v němž se úkoj měl prováděti, čili směrnice. To snad by postačilo v hospodářství soukromém, kde se vedle směrnice zpravidla předpokládá prakticky absolutní mez pro úkoj potřeb v nepřekročitelném rámci peněžních daných důchodů (to však ani zde není přesné, ježto vždy stává teoretická, někdy i praktická možnost důchody rozšířiti), dokonce však už to nestačí u nuceného svazku, který si mez tuto má (alespoň teoreticky) sám určití.

Finanční věda nepodávála tudíž žádného postulátu formálního, jenž by byl finanční správě vodítkem a tak se ponechávalo ostrovtipu finančního ministra, aby intuitivně vycítil, jaké meze má dodržeti, nezastávala-li hledisko přímo fiskální. Nanejvýše dostávalo se mu od finanční vědy direktiv v podobě t. zv. různých daňových zásad (náreedohospodářských, finančních atd.), jež nemohou určovati míru celkového zatížení proto, že platí většinou jen pro repartiční klíč (daň spravedlivá, všeobecná), nebo vytyčují mez daňového zatížení jen negativně (na př. tím, že daň nemá se dotýkati substance svého pramene), nebo proto konečně, že, jak jsem již jinde dříve ukázal, vyvozují své postuláty z principů, které jsou finanční vědě hetero- nikoli homogenní. Konečně mohou se daňové zásady týkati jen daní, nikoli celkového břemene poplatného.

Jiná metoda hledající, kolik je celkem vybrati, spočívala ve snaze určití maximum možného daňového zatížení, v jehož rámci se skutečně zatížení mělo pohybovati. Takovou byla dle mého domnění i metoda Englišova hledáním t. zv. subjektivní a objektivní nosnosti. To jsem soudil a musil souditi nikoli, jak se domnívá Engliš, jen z jeho terminu „nosnost“ a „snéstí“ (jeho kritika: str. 103), nýbrž i z tenoru článků „Otázky a názory“ (str. 324—335), ale hlavně také z jeho publikace v Handbuch der Finanzwissenschaft, kde na str. 319 praví výslovně: „die äußerste Grenze der möglichen Belastung und Tragfähigkeit der Bevölkerung muß stets und bei der Festsetzung der Ausgaben von vornherein ins Auge gefaßt werden.“ To přece je očividné maximum celkového zatížení, které se zde užívá synonymně s „nosností“. V té době již měl Engliš vypracovány svoje pojmy nosnosti, a tudíž závěr byl nasnadě, že nosností hledá maximum zatížení. Leč jsou i jiná místa: ve článku „Je progresse při výnosových daních fiskalismem“, Nár. obzor, 1927, č. 3, str. 134: „Daně konec konců odčerpávají... důchod i výnos a jde o to, jak daleko lze v celku i jednotlivé dani jíti.“ (Tedy zase celkové zatížení.) Konečně ve článku, na nějž nyní odpovídám, popírá sice, že by hledal nosností maxima a praví str. 105: „Rozdíl“ (sc. mezi mou zdatností a jeho nosností) „nespočívá v tom, v čem jej Loevenstein hledá, totiž že bych hledal mez pro maximální zdanění (ač i to je nejen pro úhrnné daňové břemeno, nýbrž i pro jednotlivou

daň nutno)...“ Tedy ještě v tomto posledním článku popírám sice Engliš, že nehledá nosnosti maxima zatížení celku, ač dle citovaného německého článku jsem musil tak míti za to, ale trvá na nutnosti hledání maxima celkového zatížení, a připouští tedy možnost jeho nalezení.

Schůdnost této cesty popírám vůbec. Není žádného absolutního maxima celkového zatížení. Je jen relativní jeho výše možná, a ta se zjišťuje tak, že zatížení jako zlo vykupující může stoupnouti až do výše zla vykupovaného; do té výše však také stoupnouti musí: čili obě zla se musí ve smyslu mé konstrukce vyrovnávat. Zrovna tak jako by bylo absurdní, hledat maximum strasti vykupující u subjektu, tak je i nemožné hledat maximum celkového zatížení. Není než relativního, jež je dáno výší (intensitou) strasti vykupované. Za války nebude téměř žádných hranic pro veřejné břemeno, u bohatého státu bude jiné než u chudého atd.

Je vidno, že ani touto metodou nelze zjistit úhrnné výše poplatného břemene. Opustil-li Engliš úmysl pojmem nosnosti hledati maxima celkového zatížení, jak tomu svědčí poslední článek jeho z listopadu (o t. zv. daňových zásadách), pak to s povděkem vítám.

Na tomto stupni vývoje byla finanční věda, kdy jsem se počal zabývatí jejími problémy. Engliš má za to, že jsem svoji konstrukci odvodil úplně z jeho národohospodářské noetiky, ba má vyvozené důsledky za samozřejmé. Tato domněnka je mylná. Z jeho noetiky odnesl jsem si pouze snahu, abych i pro finanční vědu vybuřoval soustavu teleologickou a dal jí též jediný vrchní postulát. (Ačkoli tato snaha byla jediným konstruktivním kamenem, jež jsem od něho přejal, odmítá ji nieméně také ještě, a to tím, že proti mému jedinému vrchnímu postulátu chce postaviti dva souřadné, t. j. nosnost osobní a věcnou a možnost jediného hlediska popírá.)

Bohužel jeho vrchní postulát objektivistický ideálu člověka neukázal se mi vhodným instrumentem pro moje řečené snahy, poněvadž v sobě chová jen jednu linii (směrem k ideálu) a z ní mi nechtělo vyplynouti nic pro finanční vědu. Naproti tomu se mi ukázala velmi plodnou konstrukce, jež mi dovolila pohlížet na stát jako na analogii subjektu-individua. K tomu nebylo třeba noetiky ve smyslu Englišově. Plodným se

ukázaly dále úvahy subjektu o subjektivních strastech, k nimž opět jsem neměl zapotřebí jeho noetiky, ježto konstrukci strastí jsem měl vybudovanu již předtím, než on se jimi počal zabývat. Přenechávám ostatně soudnosti každého, zda bylo spíše lze dojít ke konstrukci menšího zla z analogie subjektu, jež hospodářsky uvažuje a volí menší ze dvou strastí, nebo z pojmu ideálu člověka, jež obsahuje vlastně jen jedinou linii směrem k ideálu. Původně jsem měl za to, že se minimum zla s ideálem člověka pojmově vůbec nekryje a teprve ex post jsem našel, že zde vlastně běží o týž pojem, jenom jinak formulovaný. K tomu však, aby mne „minimum zla“ dovedlo k cíli, musil jsem si, jak již naznačeno, konstruovati analogii státu se subjektem, t. j. přebudovati si úplně konstrukci státu, který totiž mně býval tradován jako právnická osoba samostatná, odlišná od vlastních občanů; proto byl příjem z veřejných dávek pro něj (s hlediska jeho) dobrem, (poplatnictvo bylo vedlejší). Byl to přezitek z dob, kdy král byl státem (*l'état c'est moi...*), kdežto zá si konstruoval stát jako kolektivitu poplatníků, jejich vydání na veřejná břemena je zlem i pro stát (ačkoli se stávají jeho příjmem), kdežto vydání státu na veřejné služby dobrem (ač jsou jeho vydáními). Pak se arci dala provésti plná analogie se subjektem fyzickým a jeho subjektivními strastmi a tuto analogii jsem uvedl též hned při první publikaci své konstrukce.

Srovnávání objektivního zla vzniklého daňovým útlakem a úspory zla (užitku) dané službami nuceného svazku je tedy konstruktivní myšlenkou mou, která mi nikdy nemohla vyplynouti z pojmu ideálu člověka, nýbrž vznikla teprve z řečené konstrukce státu, jako kolektivní analogie individua, a jeho strastí. A jako mi nebylo třeba Englišovy noetiky k zbudování konstrukce subjektivních strastí u člověka, jež uvažuje o hospodářském jednání pro případ určité změny, tak jí nebylo třeba ani zde. Uznávám arci za velký zisk pro vědu, že toto včlenění možné je a uznávám jako zásluhu Englišovu, že jednotné pozorovací hledisko do hospodářských věd zavedl.

Zmínil-li jsem se o této genesi pojmu relativního minima zatížení celku (který zde nebudu vysvětlovati, předpokládaje jej jako známý), pak jen proto, abych ukázal:

1. že naléztí ho bylo vědecky důležité, ježto zde nebylo formálního principu pro zjištění celkového poplatného břemene,

2. že to nebylo samozřejmé tedy evidentně plynoucí z postulátu ideálu člověka, předně proto, ježto jsem ho nepoužil (nýbrž analogu úvahy subjektu hospodářického, která byla mým duševním produktem z doby předchozí), a dále proto, že ani Engliš nevedl pojem ideálu člověka, ač byl jeho otcem, k nalezení zmíněného principu, ač, kdyby to byla konkluse evidentní, byl by musil k němu ihned a automaticky dojít místo ke hledání nebo alespoň připouštění maxima, jež nemohlo vésti k cíli,

3. že to bylo novum, o čemž svědčí ličená genese celé konstrukce, ale také to, že přede mnou nikdo této formulace nepoužil.

Otázku správnosti této konstrukce, myslím, nemusím dokazovati, neboť všechny důsledky, ke kterým jsem dosud došel, se mi plně osvědčily. Také dosud mi nikdo nedokázal, že se mýlím. Naopak nepřímým důkazem, že moje konstrukce je úplně správná, je fakt, že Engliš ve svém posledním článku z listopadu v Nár. Obzoru „O t. zv. daňových zásadách“ ji vlastně plně již akceptoval, neboť byl i považoval svoje některé termíny za vědecky vhodnější a proto moje pozměnil, pojmy nechal úplně nezměněny, ježto patrně je uznal za úplně správné. [To platí tam, kde mluví o větší a menší škodě, kde já o větším a menším zlu. Kde já stavím proti zdatnosti individuální zdatnost kolektivní (učinil jsem tak naposled: Výnosové daně... atd., str. 141), staví on proti nosnosti speciální, nosnost generální. Jeho pojem nosnosti osobní se úplně kryje s pojmem mé zdatnosti poplatné. Jediný rozdíl jsem dříve viděl v tom, že hledám maximum, což on popírá. Druhý rozdíl „toto coelo“, jež on vidí, totiž, že jeho pojem je objektivní, kdežto můj prý subjektivní, dle mého mínění neexistuje, ježto míním ukázati, že je taktéž objektivním. Jinak arci by bylo, kdyby se rozhodl dáti mu charakter pojmu podřazeného. Leč o tom ve stati pozdější.]

Nemohu tedy naléztí žádného rozdílu pojmového ve své konstrukci a analogické konstrukci jeho v citovaném článku, pokud jde o zjištění úhrnného břemene poplatného a považují to za plnou verifikaci konstrukce své s jeho strany. Lišíme se pouze v názorech na repartiční klíč, o němž se bude jednati v dalším.

Ke konci této stati musím ještě reagovati na kritickou po-

známku Englišovu, která se týká také aplikace mého vrchního pojmu, pokud běží o stanovení celkového břemene poplatného: je však podle mého mínění významu podřadného a proto ji kladu zde na konec.

Engliš cituje slovné znění mého postulátu, že totiž: „srov-návám za účelem zjištění celkového břemene objektivní zlo, jež kolektivitu ohrožuje (nemoci atd.) s objektivními oběťmi (zlem), jež jí způsobím kontribucí.“ a kritizuje moji poznámku, „že úkolem finanční vědy je znáti minimální nutné vydání... .. relevantní je arci pouze výše výdajů, neboť účel jich nezajímá finanční vědu, nýbrž národohospodářskou politiku“ a pokračuje: „Nezajímají-li finanční vědu účely, jak je možno stanovit, zda zlo finanční vyvažuje prospěch mimofinanční?“ a dokonce konstruuje rozpor mezi mými výroky těmito slovy: „Jestliže Loevenstein na jedné straně prohlašuje, jak jsme právě uvedli, že účely výdajové finanční vědu nezajímají, tvrdí, že finanční věda hledá relativně nejmenší oběť pro celek, to znamená vzhledem k velikosti zla, jež by poplatnictvo ohrožovalo. kdyby veřejný svazek své úkoly nemohl vyplniti pro nedostatek peněžních prostředků. Tedy přece je zase úkolem finanční vědy znáti výdajové účely a ohodnotiti je jako zlo...“ atd.

Zde, mám za to, neprávem Engliš zaměňuje úkoly finanční správy a finanční vědy. Úkolem vědy přece je stanovit jen formální princip, jímž se finanční správa má řídit. Teprve tu zajímají účely, aby porovnála obě zla. Což pak musí národohospodářské teorie se zeptati subjektu, co to je strast, aby stanovila formální princip, že člověk volí vždy strast nejmenší? Běží o nedorozumění, které mne proto překvapilo, ježto na místě samém jasně to vysvětluji: „Je vedlejší pro finanční vědu, že finanční ministr musí znáti účely... posouditi je, dělati škrty atd.“

2. Ohledně druhého základního problému finanční vědy. (Postulát minimálního zatížení jednotky.)

První komplex námitek Englišových, pokud se týče aplikace mého vrchního pojmu finanční vědy, vztahoval se k celému zatížení poplatného tělesa, tedy ku první části mého vrchního pojmu: relativnímu minimu zatížení poplatného celku. Druhý komplex, jímž se nyní budu zabývati, týká se